

ДОБРОЧЕСНІСТЬ - ЯК ОСНОВА ДОВІРИ ДО ПРАВОСУДДЯ

Забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина є завданням усіх органів державної влади, проте на судову владу покладається особлива відповідальність за забезпечення справедливості, утвердження законності та запобігання корупції [1, с. 81]. Це підтверджується положеннями ч.1, 2 ст. 55 Конституції України, відповідно до яких «права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [2]. Саме ці конституційні положення висувають високі вимоги до морально-етичних якостей кожного судді.

Судову реформу, яка має доволі зтяжний характер, не можна визнати повністю успішною, оскільки рівень довіри до судової влади в українському суспільстві і надалі залишається вкрай низьким. Окрім того, процес реформування судової влади був істотно ускладнений наслідками світової пандемії Covid-19, а у сучасних умовах – воєнним станом на території України внаслідок збройної агресії росії.

Як влучно зазначають науковці, авторитет суду та його рішень багато в чому пов'язується з авторитетом судді, оцінкою його поведінки як у сфері судочинства, так і поза межами його професійної (службової) діяльності [3]. Зміцнення довіри до судової влади набуло особливої актуальності останнім часом та проявилось в активній роботі над змінами законодавчої регламентації судоустрою та статусу суддів в Україні [4, с. 19]. Повноваження, надані суддям, тісно пов'язані з такими цінностями правосуддя, як незалежність, неупередженість, чесність, честь, гідність, професіоналізм. Стандарти суддівської діяльності в цілому і поведінки суддів, зокрема, впливають із конституційних принципів, міжнародних договорів, до яких приєдналась держава Україна, а також із законів України. Зазначені цінності і є передумовами довіри суспільства до здійснення правосуддя [5, с. 12].

За останні роки поняття доброчесності стало широко застосованим терміном, який використовується у різних сферах життєдіяльності суспільства як для оцінки діяльності представників державної влади, так і академічної доброчесності. У той же час, аналіз чинних нормативно-правових актів свідчить, що законодавець використовує поняття «доброчесність» у різних значеннях в різних нормативно-правових актах, не надаючи загального визначення цій категорії. Вчені-правники акцентують увагу на проблематиці законодавчої невизначеності термінопоняття «доброчесність» та наголошують на необхідності виокремити та уніфікувати визначення як термінопоняття «доброчесність» так і його протилежного термінопоняття – «не доброчесність» [6, с.150]. У більшості випадків доброчесність згадується як принцип діяльності певних державних

органів, як керівна засада при прийнятті ними державно-владних рішень.

Закріплення доброчесності як терміна в нормативно-правових актах, встановлення її як етичного принципу вимогою до поведінки порушує питання про запровадження позитивного юридичного обов'язку доброчесності – юридизації етики, коли фактично законом закріплюється моральний обов'язок як юридичний [7, с. 27]. Саме доброчесність є ключовою категорією у формуванні морально-етичного образу суддів, запорукою формування довіри народу до суддів та судової влади в цілому. Законодавці зробили вагомий крок, включивши в критерії добору суддів таке поняття, як «доброчесність», вирішивши, що судді мають бути не тільки професійними, але й доброчесними. Ця зміна є ключовою також в аспекті відходу від ідеї ефективності судової влади, яка залежить виключно від якості законів, і встановлення паритету з морально-етичним складником [8, с. 213].

Аналіз наукових підходів до принципу доброчесності показує комплексність цієї категорії та її функціональне навантаження. Оскільки дотримання цього принципу пов'язане з внутрішнім усвідомленням, сприйняттям цієї морально-етичної чесноти як безумовної та належним виконанням професійного обов'язку. Дійсно, принцип доброчесності державної служби охоплює багато і моральних і професійних якостей, що викликає у науковій спільноті вчених-адміністративістів безліч дискусій, актуалізуючи необхідність дійти до єдиної правової позиції щодо тлумачення принципу доброчесності.

Питання щодо суддівської доброчесності є предметом регулювання як норм міжнародного права, так і національного законодавства, що свідчить про його надзвичайну актуальність. Основні стандарти в сфері судочинства, що визнані міжнародною спільнотою, містяться в різноманітних за своєю правовою природою документах та мають різний рівень – загальносвітовий або європейський. Одні з них ратифіковані Україною і стали частиною національного законодавства та мають обов'язковий характер. Інші документи носять рекомендаційний характер. Однак, ті принципи, критерії, стандарти, правила, які закріплюються у цих документах, визначають подальший вектор реформування системи правосуддя.

Важливість додержання етичних стандартів встановлена законодавчо і відображена у присязі судді. Відповідно до положень ст.57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» мова йде про зобов'язання «дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя» [9].

Положення ст. 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачають, що суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією [9]. Декларація доброчесності судді складається з переліку тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або неспіттвердження.

Таким чином, забезпечення права кожного на судовий захист на основі принципу верховенства права, здійснення правосуддя від імені держави Україна винятково на підставі Конституції, законів України й міжнародних

договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, висувають високі вимоги до моральних якостей кожного судді, що пов'язані з дотриманням етичних норм під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці. Саме тому доброчесність варто визначати не тільки основоположним принципом у формуванні морально-етичного образу суддів, а й важливим чинником відновлення довіри суспільства до системи правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Білоус І.О. Джерела правового регулювання доброчесності судді. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 18-19 (серпень). С.81-84.
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Документ 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 року, підстава - [27-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Подкопаєв С. Етичні стандарти суддівської поведінки: проблеми нормативного регулювання. *Юридичний журнал*. 2006. № 2. С.105-111. URL: <https://www.twirpx.com/file/2602063/>
4. Грищук О.Окремі теоретичні аспекти питання довіри до суду у суспільстві, що трансформується. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л.Г. Бзова (відпов. секр.) та ін.]. Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. С. 19-23.
5. Коментар до Кодексу суддівської етики. Затверджено рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 року № 1. 142 с.
6. Чеченко К.О. Принцип доброчесності державної служби: етимологія та генеза морально-етичної норми. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 143-151.
7. Бігун В.С. Доброчесність як юридичний термін і сенс. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 25-29.
8. Кулібаба А. Поняття доброчесності як ключовий критерій у процесі добору на посаду суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 212- 217. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/index.php/archive-2-2018>
9. Про судоустрій і статус суддів. Закон України № 1402-VIII від 2 червня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#Text>